

dublje može ući u smisao kulturnog života svoje sredine i uspješnije raditi na njenom napretku.« U buđenju osjetljivosti za vrednote može nam pomoći aksiologija. Kroz nju je »otkriveno vrijednosno područje koje stoji u dubokoj vezi sa svim pitanjima života i kulture. Aksiološko pitanje nije neko akademsko pitanje«.

Ovi stavovi Vladimira Filipovića, a i mnogi drugi navedeni u ovoj hrestomatiji, navode nas na zaključak da ne može biti istinskog odgoja i obrazovanja bez uvažavanja filozofije, i to ne filozofije kao neke akademske discipline, već filozofije kao jedne duhovne moći doživljavanja vrijednosti i moći prenošenja te vrijednosti na druge. Tu moć mora imati svatko tko hoće biti, da se poslužimo Pavlovićevim jezičnim distinkcijama, *odgajatelj*, a ne samo *uzgajatelj*, tko hoće *obrazovati*, a ne samo *izobrazavati*. Zato će ovaj zbornik biti orijentacija ne samo filozofima već svima onima kojima je zaista stalo do odgoja i obrazovanja u nas, a posebno onim koji su u ovu ozbiljnu aktivnost neposredno uključeni.

ĆIRIL ČOIH

Nikola Vitov Gučetić, Upravljanje obitelji, s talijanskog prevela Maja Zaninović, priredio Marinko Šišak, »Biblioteka Scopus« 3 (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu / Hrvatski studiji – STUDIA CROATICA, 1998), 355 str.

Godinu dana nakon pokretanja *Scopusa* (1996), časopisa za filozofiju koji uređuju studenti Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, osnovana je knjižnica pod imenom »Biblioteka Scopus«. Iz uredničke najave na ovitku knjige doznajemo da u temeljnu orijentaciju biblioteke spada i »objavljivanje prijevoda filozofskih djela koja ne postoje na hrvatskom jeziku: u prvom redu klasikâ filozofije i to od antičkih do suvremenih autorâ«. Tako, u nizu najavljenih prijevoda treća knjiga »Biblioteke Scopus« donosi prijevod spisa *Governo della famiglia*, koji je dubrovački vlastelin i hrvatski filozof Nikola Vitov Gučetić (1549–1610) objavio 1589. godine u Veneciji.

Proučavanje Gučetićeve djela u posljednja dva desetljeća uokviruju dva sintetička prikaza – monografija Ljerke Schiffler iz 1977. i periodizacija Gučetićeve filozofskog razvoja u studiji Ivice Martinovića iz 1997.¹ Ti prikazi, svaki iz svoga vidika, upućuju na širinu Gučetićevih interesa koji se kreću u rasponu od metafizike, preko filozofije prirode, meteorologije, astronomije i filozofije ljubavi, pa sve do ekonomije, političke filozofije i teologije. Zbog raznolikosti tema i izvornosti pristupa Gučetića možemo

¹ Ljerka Schiffler-Premec, *Nikola Gučetić*, Zagreb: Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, 1977; Ivice Martinović, »Kasnorenesansni filozof Nikola Vitov Gučetić«, *Zbornik Dubrovačkog primorja i otoka* 6 (1997), str. 203–225.

ubrojiti među desetoricu najumnijih hrvatskih filozofâ renesanse, a navesti treba da je, uz Marka Marulića, Gučetić jedini hrvatski filozof koji svoje djelo u potpunosti ostvaruje na hrvatskoj obali Jadrana. Istodobno, on obnaša brojne bitne funkcije u Dubrovačkoj Republici, naročito pri političkoj, sudskoj i financijskoj vlasti.

Neupitna vrijednost Gučetićeve misli ispravnom čini odluku uredništva biblioteke da spis ovog renesansnog dubrovačkog filozofa i vlastelina bude pristupačan na hrvatskom jeziku, kako istraživačima tako i široj čitalačkoj publici. *Scopusovo* izdanje, koje sadržava pretisak talijanskog izvornika iz 1589. godine, hrvatski prijevod i komentar, priredio je Marinko Šišak, pri čemu je tekst talijanskog izvornika na hrvatski jezik prevela Maja Zaninović.

Izdanje započinje člankom »Upravljanje obitelji Nikole Gučetića« u kojem Marinko Šišak prikazuje Gučetićevo političku filozofiju.

Dok pobraja Gučetićevo političko-filozofska djela, Šišak upućuje čitatelja da se *Upravljanje obitelji* oslanja na pseudoaristotelovsku *Ekonomiku*. Gučetić je, tvrdi pisac članka, »i u ovom spisu nastojao izmiriti Aristotelovu i Platonovu filozofiju«, pri čemu pak, ni kod citiranja ni kod interpretacije, »nije izabirao ključne Aristotelove i Platonove teze«. Ako se i složimo s ovim njegovim konstatacijama, mnoga pitanja izaziva zaključna Šiškova rečenica: »A ovaj spis možemo svrstati među njegove platoničke spise.«²

Šišak pokreće pitanje tko je autor etičkog djela *Dialogo dell' Havere*, koji je 1599. godine objavljen pod Monaldijevim imenom, nakon Monaldijeve smrti, a za Gučetićevo života. Kada bi tvrdnja o Gučetićevo autorstvu tog spisa zaista bila točna, onda bismo, zamjećuje Šišak, imali Gučetićeve komentare o svim ključnim dijelovima Aristotelove praktične filozofije – etici, politici i gospodarstvu. No, Šiškova pretpostavka o Gučetićevo autorstvu etičkog spisa zahtijeva bolje i detaljnije obrazloženje da bi bila prihvaćena.³ Ukoliko se radi o stavovima koje je autor članka od nekoga preuzeo morao je navesti o kojem je tekstu i autoru riječ.

U središnjem dijelu članka priređivač izdanja analitički je prišao sadržaju Gučetićeve knjige, sustavno obrađujući osnovne odnose u obitelji i gospodarstvu.

U posljednjem dijelu članka, pod naslovom »Bibliografska bilješka«, Šišak je odlučio prikazati povijest recepcije Gučetićevo spisa »u stručnoj, odnosno znanstvenoj hrvatskoj javnosti«. Svoju je pozornost pritom usmjerio na pedagojsku vrijednost spisa tvrdeći kako od 1898. godine »gotovo ni jedna povijest pedagogije nije propuštala spomenuti ovo djelo i njegova autora smatrajući ga klasikom hrvatske pedagoške misli.«⁴

Premda to autor nije spomenuo, recepciju ovog spisa ne nalazimo samo u povjesničarâ pedagojskih znanosti. Naime, poznajemo i druge, pa čak i ranije recepcije

² O platoničkom karakteru spisa vidi: Marinko Šišak, »Upravljanje obitelji Nikole Gučetića«, op. cit., str. 7–26, na str. 7–9.

³ Da je Gučetić autor *Dialogo dell' Havere* vidi: Šišak, »Upravljanje obitelji Nikole Gučetića«, op. cit., na str. 12–13.

⁴ Ibid., str. 7–26, na str. 25–26.

Upravljanja obitelji od one koja se odnosi na pedagogiju. Tako je kod Cerve (1741), Dolcija (1767) i Appendinija (1803), u prikazima života i književne djelatnosti znamenitih Dubrovčanâ, upozoreno na vrijednost Gučetićeve knjige *Governo della famiglia* za opću povijest Dubrovnika, ali i povijest hrvatske književnosti. Osim toga, budući da se *Upravljanje obitelji* bavi pitanjima iz Aristotelove *Ekonomike*, istraživači Nys (1898), Vujić (1900) i Tacconi (1931) upućuju na važnost ovoga Gučetićeve djela za povijest ekonomije. Na temelju uvida u literaturu o Nikoli Gučetiću treba zaključiti da su prije pedagoške recepcije postojale i druge, ne manje bitne recepcije Gučetićeve djela *Governo della famiglia*.

Iza uvodnog članka Marinka Šiška slijedi Gučetićeve spis *Upravljanje obitelji*, koji je prvi put u povijesti hrvatskog izdavaštva tiskan u cijelosti. Prijevod spisa na hrvatski jezik objavljen je usporedno s pretiskom talijanskog izvornika. Istaknuti treba da se Maja Zaninović, dok prevodi talijanski oblik Gučetićeve imena i prezimena – Nicolò Vito di Gozze – odlučuje za, do sada, prilično rijetku inačicu njegova imena – Nikola Vidov Gučetić. Ipak, koliko god to bilo neuobičajeno, takva inačica Gučetićeve imena poznata nam je i iz nekih prijašnjih spisâ, primjerice u Vujićeve prikazu o ekonomsko-političkim pogledima Nikole Gučetića iz 1900. godine.⁵

Na kraju izdanja nalazi se dio koji je naslovljen »Bilješke«. Čak 277 bilježakâ dodatno pojašnjavaju i tumače: Gučetićeve politički i znanstveni status u Dubrovniku, tiskarske uspjehe obitelji Aldo koja tiska *Upravljanje obitelji*, životopis Gučetićeve sugovornika Stjepana Nikole Bunića, životopise i opus Marsilija Ficina, Avicene, Francesca Patrizija iz Siene, okruženje u kojem se vodi dijalog itd. U bilješkama nailazimo i na podatke koji nas upućuju na literaturu kojom se pri pisanju ovog spisa Gučetić služio. U zaista velikom broju slučajeva, osim kada to autor bilježakâ zbog objektivnih poteškoća nije mogao ustanoviti, navode se Gučetićeve izvori s točno ustanovljenim mjestima. Taj bi dio izdanja bilo prikladnije nasloviti »Komentar«, a za *Scopusovo* je izdanje od velikog značenja jer rasvjetljava Gučetićeve izvore i tumači pojedine dijelove spisa.

Izdanju nedostaje kazalo imenâ, a što je, zbog obilja izvorâ kojima se Gučetić u ovom spisu služi, bilo nužno dodati. U spisu se Gučetić pozivao na Ksenofonta, Platona, Aristotela, Aleksandra Afrodisijskog, Marsilija Ficina, Francesca Patrizija iz Siene, a zamjetno je i služenje kršćanskim izvorima. Imensko kazalo sa strukturiranim izvorima – Grci, kršćanska literatura, renesansni filozofi – bilo bi korisno pomagalo kojim bi izdavač osigurao cjelovit uvid u sva imena i djela koji čine izvore Gučetićeve *Upravljanja obitelji*. Premda je na početak svoje knjige Gučetić postavio predmetno kazalo, da bi istaknuo značajnije teme o kojima je pisao, ono ne može nadoknaditi imensko kazalo izostalo u *Scopusovu* izdanju. Da je ipak samo riječ o »dječjoj bolesti« u njihovu izdavaštvu, vidljivo je već u sljedećem prijevodu, kada im pri izdanju hrvatskog prijevoda Berkeleyeva *De motu* takvo što nije promaklo.

⁵ V. Mih. Vujić, *Ekonomsko-politički pogledi Dubrovčanina Nikole Vida Gučetića iz druge polovice 16. veka* (Sremski Karlovci, 1900).

Naposljetku, kao posljednje o opremi ovoga izdanja, treba spomenuti da se u »Sadržaju« potkrala jedna pogreška u paginaciji: umjesto na str. 305 komentar Gučetićeva spisa počinje na str. 325.

Premda je po opsegu neveliko, *Upravljanje obitelji* vrlo je bitno djelo u Gučetićevo opusu. Takvu je tvrdnju moguće opravdati na temelju uvida u Gučetićevo životopis i stvaralaštvo. Prema kronologiji koju je objavio Iвица Martinović,⁶ Gučetićevo filozofski razvoj možemo pratiti kroz tri razdoblja u njegovu životu, pri čemu je uočljiva i različitost njegova interesa za pojedine filozofske discipline.

Mladi Gučetić zaokupljen je metafizikom i 1570, u 21. godini, piše tumačenje Averroesova djela o bivstvu svijeta: *Commentaria in sermonum Averrois Cordubensis de substantia orbis*, koji je objavljen deset godina kasnije, dakle 1580. U istom svesku objavljuje još dva djela: *Commentarius in propositiones de causis* te *Quaestio de immortalitate intellectus possibilis, contra Alexandrum Aphrodisaeum*. Iste godine završava komentar Aristotelove *Meteorologike*, koji je objavljen 1584. godine, postavši tako »pisac prve sustavne meteorologije u Hrvata«.⁷

U zreloom je razdoblju Gučetićevo interes usmjeren na dijaloge *Dialogo della bellezza* i *Dialogo d'amore*, pri čemu nam je do sada poznato izdanje iz 1581. Riječ je o razgovorima pisanim u Platonovu duhu »koji su značajni ne samo kao teorijski doprinos našeg mislitelja renesansnim estetičkim traktatima nego su istovremeno i od općeg kulturnopovijesnog i dokumentarnog značenja«.⁸

Pozni je Gučetić političko-teološki mislilac, a njegov prvi objavljeni politički spis upravo i jest *Upravljanje obitelji* iz 1589. godine. Sa Stjepanom Nikolom Bunićem dubrovački teoretičar politike razgovara o kući, a zatim i o odnosima u obitelji i na imanju. Oblikujući svoje stavove kao pravila Gučetić je svoje misli o obitelji, kućnom gospodarstvu, odgoju izložio na sustavan način, spominjući pritom i dubrovačke prilike. Zato kao dragocjeno obilježje ovoga spisa spomenuti treba i mogućnost razumijevanja ondašnjeg dubrovačkog društvenog i javnog života. Kako je glavni dio razgovora s Bunićem posvetio odgoju djece, o spisu se često govori kao o pedagoškom djelu, no u njemu se Gučetić prije svega bavi tumačenjem Aristotelove *Ekonomike* ili naukom o gospodarstvu pokušavajući ga odrediti što detaljnije već od prvih redaka spisa. Svoje glavno političko djelo *Dello Stato delle Repubbliche secondo la mente di Aristotele con esempi moderni* Gučetić objavljuje 1591. godine, zajedno s još dvama djelima iz političke filozofije.

⁶ I. Martinović, »Ljetopis života i djela Nikole Vitova Gučetića«, *Dubrovački horizonti* 36 (1996), str. 23–33.

⁷ I. Martinović, »Kasnorenesansni filozof Nikola Vitov Gučetić«, str. 208–213. Usp. I. Martinović, »Ljetopis života i djela Nikole Vitova Gučetića«, na str. 27.

⁸ Lj. Schiffler, »Nikola Vitov Gučetić / Nicolò Vito di Gozze, život i djelo«, u: Nikola Vitov Gučetić, *Dijalog o ljepoti / Dialogo della bellezza, Dijalog o ljubavi / Dialogo d'amore*, Zagreb: Most / The Bridge, 1995, str. 337–353, na str. 350–351. Usp. Lj. Schiffler, »Nikola Vitov Gučetić«, u: Franjo Zenko (ur.), *Starija hrvatska filozofija*, Hrestomatija filozofije 9, Zagreb: Školska knjiga, 1997, str. 293–305, na str. 299–303.

Upravo od 1589. godine pa do svoje smrti 1610. obnaša najodgovornije političke dužnosti u rodnome Dubrovniku. Čak sedam puta izabran je za dubrovačkog kneza, pet puta za člana Malog vijeća, a tri puta za jednoga od petorice čuvara Grada. Dakle, svoja politička djela piše prije nego što dobiva spomenuta zaduženja i »rijetko se tko na intelektualnom planu tako temeljito pripravo za obavljanje najodgovornijih državnih dužnosti kao što je to uradio Nikola Gučetić«.⁹

U svojim teološkim spisima Gučetić tumači starozavjetne psalme, ali piše i rasprave poput *De daemonibus* (1592), *De angelis* (1592) ili *De Deo* (1593), potpisujući se od 1601. godine kao *Sacrae Theologiae ac Philosophiae doctor*.

U najkasnijem razdoblju svoga života polihistor se Gučetić bavi političkom filozofijom, pri čemu je njegov prvi objavljeni politički spis *Upravljanje obitelji*. Osim političkih u spisu su prisutne i brojne druge teme, pa čak i one iz svakodnevnog života Dubrovčanâ i njihova grada. Upravo zbog kućanske, obiteljske, ali i imovinske, u društvu uvijek aktualne problematike, prijevod Gučetićeva spisa, dakle tiskanje *Scopusova* izdanja, u potpunosti je opravdano. Prilika je to da upoznamo onovremene, vjerojatno i danas primjenjive, odnose u obitelji: muž – žena, roditelji – djeca. Prilika je to da naučimo i nešto novoga o odgoju djece, jer Gučetić je u ovom spisu »dao odgovore na mnoga pitanja koja su stajala u središtu zanimanja čovjeka njegova doba: načina i mogućnosti ostvarenja humanoga društva i u njemu etički i politički, fizički i intelektualno zdrave jedinice«.¹⁰

Zato i jest, usprkos spomenutim propustima, hvale vrijedno ostvarenje uredništva »Biblioteke Scopus«, a opravdano je očekivati da će ovako vrijedna, do sada na hrvatskom jeziku nedostupna ostvarenja i autore znati prepoznati i ubuduće.

DAVOR BALIĆ

⁹ I. Martinović, »Kasnorenesansni filozof Nikola Vitov Gučetić«, op. cit., str. 213.

¹⁰ Lj. Schiffler, »Nikola Vitov Gučetić / Nicolò Vito di Gozze, život i djelo«, op. cit. str. 346.